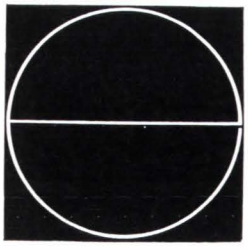
ARTA DEMITIZEAZĂ ARTA



Conferința domnului J. A. Gaertner, de la colegiul La Fayette, Pennsylvania, face parte din documentele celui de al VII-lea Congres internațional de estetică, ținut la București în toamna anului 1972. Publicăm această conferință ca document al Congresului, ca o utilă informare asupra unor aspecte ale vieții artistice americane, asupra atitudinilor și ideilor curente în anumite medii intelectuale și artistice, în legătură cu problema desacralizării și democratizării artei. În introducere, interviul acordat cu acest prilej, de conferențiar, lui Paul Cornel Chitic.

— Deci, dumneavoastră, domnule Gaertner, din ce punct de vedere cercetați modurile de defăimare cultă a operelor și capodoperelor artei?

G. În S.U.A. cea mai mare parte a artiștilor declară că nu mai vor să creeze opere pentru muzee. În consecință, unii dintre ei creează lucrări care nu vor fi niciodată vîndute sau expuse, iar alții încearcă o ridiculizare, o demitizare, a artei trecutului. Arta lor este destinată, de cele mai multe ori, distrugerii.

— Și cum argumentează această atitudine?

G. Ei consideră că arta greacă, de pildă, este legată de o ordine social-politică existentă la un moment dat, și că validitatea ei a încetat odată cu încetarea ordinii care i-a dat naștere.

— Această tentație, a demitizării, poate fi considerată ca manifestare a unei atitudini politice?

G. Da, dar nu în sensul pe care bănuiesc că vreți să-l conferiți acestei atitudini !

— Adică? . . .

G. Adică în sens anarhist ! Ei neagă orice politică, orice teorie socială, orice sistem!

— Există o echivalență, în teatru, pentru aceste manifestări din artele plastice?

G. Desigur. Pe de o parte teatrul absurdului și teatrul lui Albee, iar în alt sens, teatrul șocului. Așa sînt trupele « Hair » și « O'Calcutta ». Dar teatrul aclamat este cel politic. O trupă din Germania federală care a prezentat piesa lui Peter Weiss, *Marat-Sade*, a fost foarte bine primită.

— Care este reacția publicului față de aceste manifestări?

G. Conservatorii le neagă, radicalii le aplaudă și . . . totul e bine . . .

— Ce condiționează acest proces, după opinia dv.: protestul social sau un fel de saturație? Opoziția — dacă o putem numi așa — este proprie numai omului de artă?

G. Este specifică artiștilor și tinerilor în general. Putem spune că este o opoziție, dar ea este spontană, nu are în spatele ei niciun fel de teorie și este o reacție împotriva comercializării excesive.

— Credeți că există o soluție pentru ceea ce unii numesc « o criză a culturii americane »?

G. Nu există soluții, arta radicală și conservatoare vor conviețui un timp, iar ceea ce este bun se va alege și va rămîne . . . fără nici o intervenție !

— În studiile dumneavoastră de ce probleme sînteți preocupat în mod particular?

G. De conexiunea dintre estetică și semantică. Încerc să descopăr bazele psihologice ale reacției omului la cuvinte, acea filosofie inconștientă a limbajului. . .

« *Bunk* » — « Fleacuri » — astfel îți poți exprima dezaprobarea într-o formă mai blîndă. « Fleacuri» ! — denotă o respingere oarecum pripită și ireverențioasă a unei atitudini sau păreri pompoase, pretențioase, îmbîcsite sau, pur și simplu, eronate.

Zeflemisirea are întotdeauna caracterul unei demascări, deidealizări, desolemnizări și, în unele cazuri, chiar al unei desacralizări. Orice parodie, caricatură, satiră zeflemisește și, oriunde apare solemnul, idealul, pretențiosul sau chiar sacrul, prin simpla dialectică a minții omenești, apare, în mod necesar, și ireverențiosul, satira, profanarea.

« Bunk » — parodia nu este un fenomen nou. S-ar putea ca termenul să fie relativ nou, dar conceptul este vechi — o constantă a minții omenești care nu poate sălășlui tot timpul pe înălțimile Olimpului. Demitizarea se poate manifesta divers, de la ironia blîndă la satira usturătoare, de la corectarea universală la iconoclastia violentă și stupidă. Mintea omenească funcționează invariabil în cîteva trepte dincolo de simpla dialectică a lui *a* și *non-a*, dincolo de categoriile kantiene: elaborează, formalizează, emoționalizează și contrazice.

Nu ne vom ocupa aici de elaborare — înclinarea irepresibilă a omului către complicare, « ornare», detaliere și ritual. Nu ne vom ocupa aici nici de emoționalizare — înclinarea la fel de irepresibilă a omului către acțiune, creație, ba mai mult, către modul de a gîndi și percepe în veșnica prezență a emoțiilor mereu schimbătoare. Însuși ritualul conține (dincolo de elaborare și emoție) elemente de formalizare, dar esența formalizării este un proces de cristalizare intelectuală (artistică sau estetică) inerentă naturii umane. Deoarece omul este un animal social, orice lucru făcut, spus sau gîndit de el poate întîmpina aprobarea sau dezaprobarea. În urma dezaprobării, lucrul trebuie schimbat, devenind astfel un produs nou, sau trebuie să dispară cu totul. În urma acceptării — aceasta include și acceptarea prin indiferență, prin lipsa protestului, prin lipsa unei variante mai bune — lucrul se standardizează, devine o rutină, un precedent, un model pentru viitor, se instituționalizează. Însuși faptul că ne place să acceptăm anumite opere, spectacole, modalități artistice face ca aceste opere, spectacole, modalități artistice să devină în mod necesar clasice, valide, standard, instituționalizate. În acest punct intervine a patra contrazicere, și astfel apar operele, spectacolele, modalitățile artistice anti-standard, anti-instituționale, neclasice, « revoluționare » și demitizatoare. Modalitatea artistică revoluționară, « tradiția noului», cum a numit-o Harold Rosenberg, poate deveni, a devenit chiar, o modalitate artistică « clasică». Există artiști care au ajuns să demitizeze chiar și această modalitate modernă de revoluție obligatorie în artă. Trebuie să se facă o distincție, totuși, între demitizare și devalorizare. Un artizan victorian care pune un ceas în stomacul unei Venus din Milo nu demitizează, ci o devalorizează — desigur, fără intenție — pe Venus din Milo. El nu pornește cu intenția de a dezgoli pretențiile artistice sau de a ataca un standard estetic, dimpotrivă, el folosește celebra sculptură pentru că o apreciază și pentru că dorește un cadru nobil și demn pentru ceasul său. [. . .]

Descifrarea intenției demitizatoare într-o operă de artă este un lucru greu, uneori imposibil. Să luăm, de exemplu, celebra pictură a lui Picasso DOMNIȘOARELE DIN AVIGNON. Dacă interpretăm această scenă drept o parodie la adresa convenționalei Judecăți a lui Paris, atunci Picasso demitizează, într-adevăr, o anumită artă clasică și academică. Dacă o interpretăm drept o scenă de bordel prin care se încearcă o nouă estetică, un nou mod de a vedea, o nouă modalitate de expresie, atunci nu avem de-a face cu nici un fel de demitizare.

Sarcina de a descifra sau de a recunoaște intenția satirică, ironică, demitizantă devine cu atît mai dificilă cu cît opera de artă ne trimite mai înapoi în istorie.

Nu există nici un fel de îndoială că Manet a parodiat opera lui Tițian VENUS DIN URBINO atunci cînd a pictat OLYMPIA, chiar dacă în OLYMPIA cele două femei din fundalul picturii lui Tițian sînt înlocuite cu o servitoare de culoare în prim plan, cățelul alb este înlocuit cu o pisică neagră, iar panglica plisată din părul curtezanei italiene cu o camelie în părul unei curtezane franceze. OLYMPIA este deci o parodie a picturii lui Tițian — este ea oare și o demitizare? A vrut oare Manet să comenteze pe marginea picturii lui Tițian? Sigur, în timp ce Tițian pictează o prostituată nobilă, eufemistic numită Venus, într-o asemenea manieră încît ea a putut să fie acceptată de societatea secolului al 19-lea, Manet « spune lucrurilor pe nume ». Manet a ținut să sublinieze profesiunea Olympiei prin simboluri: pisica neagră (*le chat noir* fiind un sinonim pentru genitalele femeii), buchetul de flori trimis de un admirator. Mai presus de acestea, desigur, privirea rece și obraznică a Olympiei, corpul ei neidealizat și o contemporaneizare deliberată a decorului, toate acestea trimit către intenția demitizantă a lui Manet, dacă aceasta a existat, într-adevăr, de la început. Totuși, din tot ce știm despre Manet și oricît de mult am vrea să descoperim, astăzi, intenția demitizantă a OLYM-